Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Anden Afdeling)

20. september 2018 *

»Præjudiciel forelæggelse – forbrugerbeskyttelse – urimelige kontraktvilkår – direktiv 93/13/EØF – anvendelsesområde – artikel 1, stk. 2 – love og bindende administrative bestemmelser – artikel 3, stk. 1 – begrebet »kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling« – vilkår, der er indført i kontrakten efter indgåelsen heraf som følge af den nationale lovgivers indgriben – artikel 4, stk. 2 – vilkår, der er affattet klart og forståeligt – artikel 6, stk. 1 – den nationale retsinstans' ex officio undersøgelse af, om et vilkår er urimeligt – låneaftale optaget i udenlandsk valuta og indgået mellem en erhvervsdrivende og en forbruger«

I sag C-51/17,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Fővárosi Ítélőtábla (den regionale appeldomstol i Budapest, Ungarn) ved afgørelse af 17. januar 2017, indgået til Domstolen den 1. februar 2017, i sagen

OTP Bank Nyrt.,

OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt.

mod

Teréz Ilyés,

Emil Kiss,

har

DOMSTOLEN (Anden Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, M. Ilešič, og dommerne A. Rosas, C. Toader, A. Prechal (refererende dommer) og E. Jarašiūnas,

generaladvokat: E. Tanchev,

justitssekretær: fuldmægtig I. Illéssy,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 22. februar 2018,

efter at der er afgivet indlæg af:

– OTP Bank Nyrt. og OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. ved ügyvéd A. Lendvai,

* Processprog: ungarsk.

– Teréz Ilyés og Emil Kiss ved ügyvéd P. Dantesz,

– den ungarske regering ved Z. Fehér, som befuldmægtiget,

– den polske regering ved B. Majczyna, som befuldmægtiget,

– Europa-Kommissionen ved A. Tokár og A. Cleenewerck de Crayencour, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 3. maj 2018,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 1, stk. 2, af artikel 3, stk. 1, og af artikel 4, stk. 2, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (EFT 1993, L 95, s. 29) samt af punkt 1, litra i), i bilaget til dette direktiv.

2 Anmodningen er blevet indgivet inden for rammerne af en sag mellem på den ene side OTP Bank Nyrt. og OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. (herefter samlet »OTP Bank«) og på den anden side Teréz Ilyés og Emil Kiss (herefter samlet »låntagerne«) vedrørende en påstand om, at det fastslås, at visse vilkår, der er indeholdt i en låneaftale optaget i schweiziske franc (CHF), som udbetales og tilbagebetales i ungarske forint (HUF), er urimelige.

Retsforskrifter

EU-retten

3 13. betragtning til direktiv 93/13 har følgende ordlyd:

»[D]et antages, at de love og administrative bestemmelser i medlemsstaterne, som direkte eller indirekte fastsætter vilkårene for forbrugeraftaler, ikke indeholder urimelige kontraktvilkår; det forekommer derfor ikke nødvendigt at lade kontraktvilkår, der afspejler love eller bindende administrative bestemmelser samt bestemmelser i internationale konventioner, som medlemsstaterne eller [Den Europæiske Union] er part[er] i, være underlagt bestemmelserne i dette direktiv; udtrykket »love og bindende administrative bestemmelser«[, der fremgår af artikel 1, stk. 2,] omfatter ligeledes de regler, som ifølge lovgivningen gælder mellem de kontraherende parter, når der ikke er aftalt anden ordning.«

4 Direktivets artikel 1, stk. 2, bestemmer:

»Kontraktvilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser samt bestemmelser eller principper i internationale konventioner, som medlemsstaterne eller [Unionen] er part[er] i, bl.a. på transportområdet, er ikke underlagt dette direktivs bestemmelser.«

5 Det nævnte direktivs artikel 3 er affattet således:

»1. Et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.

2. Et kontraktvilkår anses altid for ikke at have været genstand for individuel forhandling, når det er udarbejdet på forhånd, og forbrugeren derved ikke har haft nogen indflydelse på indholdet, navnlig i forbindelse med en standardkontrakt.

[…]

3. Bilaget indeholder en vejledende og ikke-udtømmende liste over de kontraktvilkår, der kan betegnes som urimelige.«

6 Samme direktivs artikel 4 har følgende ordlyd:

»1. Det vurderes, om et kontraktvilkår er urimeligt, under hensyn til hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og ved på tidspunktet for aftalens indgåelse at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med dens indgåelse samt til alle andre vilkår i aftalen eller i en anden aftale, som hænger sammen med denne, jf. dog artikel 7.

2. Vurderingen af, om kontraktvilkårene er urimelige, omfatter hverken definitionen af aftalens hovedgenstand eller overensstemmelsen mellem pris og varer eller mellem tjenesteydelser og betalingen herfor, for så vidt disse vilkår er affattet klart og forståeligt.«

7 Artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 fastsætter:

»Medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«

8 Dette direktivs artikel 7, stk. 1, er affattet på følgende måde:

»Medlemsstaterne sikrer, at der i forbrugernes og konkurrenternes interesse findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør.«

9 Bilaget til direktiv 93/13 med overskriften »Kontraktvilkår som omhandlet i artikel 3, stk. 3« indeholder et punkt 1, litra i), der er affattet således:

»Kontraktvilkår, hvis formål eller virkning er følgende:

[…]

i) bindende for forbrugeren at fastslå, at denne har accepteret vilkår, som han rent faktisk ikke har haft mulighed for at stifte bekendtskab med inden aftalens indgåelse.«

Ungarsk ret

Lov om kreditinstitutter

10 § 203 i hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (lov nr. CXII af 1996 om kreditinstitutter og finansielle virksomheder, herefter »lov om kreditinstitutter«) bestemmer følgende:

»1) Kreditinstituttet skal på en klar og forståelig måde underrette både sine nuværende og potentielle kunder om betingelserne for at benytte de tjenesteydelser, det leverer, og ændringer i disse betingelser. […]

[…]

6) I tilfælde af aftaler, der er indgået med detailkunder om lån i udenlandsk valuta, eller som indeholder købsoption vedrørende fast ejendom, skal kreditinstituttet over for kunden redegøre for den risiko, vedkommende bærer i kontraktforholdet, og kunden skal med sin underskrift bekræfte, at han er vidende herom.«

Lov DH 1

11 I henhold til § 1, stk. 1, i Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény (lov nr. XXXVIII af 2014 om regulering af visse spørgsmål i tilknytning til afgørelsen truffet af Kúria (øverste domstol, Ungarn) med henblik på ensretning af lovgivningen vedrørende låneaftaler indgået mellem finansieringsinstitutter og forbrugerne, herefter »lov DH 1«) bestemmer følgende:

»Denne lov finder anvendelse på låneaftaler indgået med forbrugere i perioden fra den 1. maj 2004 og indtil datoen for denne lovs ikrafttræden. Ved anvendelsen af denne lov omfatter begrebet låneaftale indgået med en forbruger enhver kredit- eller låneaftale eller leasingaftale baseret på udenlandsk valuta (knyttet til eller optaget i udenlandsk valuta og tilbagebetalt i ungarske forint) eller ungarske forint og indgået mellem et finansieringsinstitut og en forbruger, hvis den omfatter generelle kontraktvilkår eller et kontraktvilkår, der ikke er blevet individuelt forhandlet, som omhandlet i § 3, stk. 1, eller § 4, stk. 1.«

12 Denne lovs § 3, stk. 1, 2 og 5, har følgende ordlyd:

»1) Et vilkår i en låneaftale indgået med en forbruger, hvorefter finansieringsinstituttet beslutter, at det er køberkursen, der finder anvendelse ved frigivelse af midler beregnet til erhvervelse af den ejendom, der er genstand for låneaftalen eller leasingaftalen, er – medmindre der er tale om et individuelt forhandlet aftalevilkår – ugyldigt, når det er sælgerkursen eller enhver anden vekselkurs, som er forskellig fra den kurs, der er fastsat ved frigivelsen af midlerne, der finder anvendelse ved tilbagebetalingen.

2) Det vilkår, der i henhold til stk. 1 er ugyldigt, erstattes – uden at dette berører bestemmelserne i stk. 3 – med en bestemmelse om anvendelse af den officielle vekselkurs fastsat af [Ungarns] Nationalbank[…] for den pågældende valuta både i forbindelse med frigivelsen af midlerne og ved tilbagebetaling (herunder betaling af månedlige ydelser og omkostninger og provisioner fastsat i udenlandsk valuta).

[…]

5) Kreditinstituttet skal forelægge forbrugeren en opgørelse i overensstemmelse med bestemmelserne i en særlov.«

13 Nævnte lovs § 4 fastsætter:

»1. Ethvert vilkår i låneaftaler indgået med forbrugere, der fastsætter en mulighed for ensidig ændring, som tillader en ensidig forøgelse af renter og omkostninger, er urimeligt – medmindre der er tale om et individuelt forhandlet kontraktvilkår […]

2. Et kontraktvilkår som det i stk. 1 omhandlede er ugyldigt, hvis finansieringsinstituttet ikke har indledt en civil søgsmålsprocedure […], eller hvis retten har afvist søgsmålet eller bragt sagen til ophør, medmindre det er muligt at indlede […] søgsmålsproceduren angående kontraktvilkåret, men denne procedure ikke er blevet indledt, eller den er blevet indledt, men retten ikke i henhold til stk. 2a har fastslået, at kontraktvilkåret er ugyldigt.

2a. Et kontraktvilkår som det i stk. 1 omhandlede er ugyldigt, hvis retten har fastslået, at det er ugyldigt på grundlag af særloven om opgørelse i forbindelse med en søgsmålsprocedure indledt ved et søgsmål anlagt af tilsynsmyndigheden af hensyn til den almene interesse.

3. I de i stk. 2 og stk. 2a omhandlede tilfælde skal kreditinstituttet sammen med forbrugeren foretage en opgørelse i henhold til de retningslinjer, der er opstillet i en særlov.«

Lov DH 2

14 Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at den ungarske lovgiver ved at vedtage Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvényben rögzített elszámolás szabályairól és egyes egyéb rendelkezésekről szóló 2014. évi XL. törvény (lov nr. XL af 2014 om de regler, der finder anvendelse på den opgørelse, der er omhandlet i lov nr. XXXVIII af 2014 om regulering af visse spørgsmål i tilknytning til afgørelsen truffet af Kúria (øverste domstol, Ungarn) med henblik på ensretning af lovgivningen vedrørende låneaftaler indgået mellem finansielle institutioner og forbrugerne og vedrørende forskellige andre bestemmelser, herefter »lov DH 2«) bl.a. har pålagt kreditinstitutterne at foretage en opgørelse over de uretmæssigt erhvervede fordele til skade for forbrugerne som følge af urimelige kontraktvilkår.

Lov DH 3

15 § 3, stk. 1, i az egyes fogyasztói kölcsönszerződések devizanemének módosulásával és a kamatszabályokkal kapcsolatos kérdések rendezéséről szóló 2014. évi LXXVII. törvény (lov nr. LXXVII af 2014 om regulering af spørgsmål i tilknytning til ændringen af den valuta, i hvilken visse låneaftaler er indgået, og reglerne om renter, herefter »lov DH 3«) bestemmer følgende:

»En låneaftale indgået med en forbruger ændres i henhold til denne lovs bestemmelser.«

16 Denne lovs § 10 bestemmer:

»Det finansieringsinstitut, der er fordringshaver i forbindelse med en låneaftale mod pant i fast ejendom optaget i udenlandsk valuta eller baseret på en udenlandsk valuta, er frem til sidste frist for gennemførelse af opgørelsesforpligtelsen i henhold til lov [DH 2] forpligtet til at omregne hele den eksisterende gæld på grundlag af låneaftalen mod pant i fast ejendom i udenlandsk valuta eller baseret på en udenlandsk valuta, eller som er resultatet af en sådan aftale, sådan som den er udarbejdet på grundlag af den opgørelse, der er foretaget i henhold til lov [DH 2] – herunder renter, omkostninger og provisioner, der er faktureret i udenlandsk valuta – til en fordring i ungarske forint og skal vælge den af de to værdier, der er mest gunstig for forbrugeren på referencedatoen, og som udgøres af

a) gennemsnittet af de vekselkurser, som Ungarns Nationalbank officielt fastsatte i perioden mellem den 16. juni 2014 og den 7. november 2014, eller

b) den vekselkurs, som Ungarns Nationalbank officielt fastsatte den 7. november 2014.«

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

17 Den 15. februar 2008 indgik låntagerne med ELLA Első Lakáshitel Kereskedelmi Bank Zrt, der var OTP Banks retsforgænger, en aftale om et lån i schweiziske franc, men som skulle frigives og tilbagebetales i ungarske forint (herefter »den omhandlede låneaftale«). Dette lån, som blev sikret ved et ikke-accessorisk pant, blev optaget i denne valuta på grundlag af dagskursen. Låneaftalen indeholdt vilkår, som for det første fastsatte en forskel mellem den vekselkurs, der fandt anvendelse på frigivelsen af lånet, og den, der fandt anvendelse på tilbagebetalingen af lånet, henholdsvis den købskurs og salgskurs, som OTP Bank og dennes retsforgænger anvendte (herefter »forskellen i vekselkursen«), og for det andet en ret til ensidig ændring til långiverens fordel, som gjorde det muligt for denne at hæve renterne, gebyrerne og omkostningerne (herefter »retten til ensidig ændring«).

18 Punkt 4.7.1. i den omhandlede låneaftale fastsatte, at »debitor opfylder de betalingsforpligtelser, der påhviler denne, i lånets valuta ved overførsel af modværdien i ungarske forint på »kreditkonto« […], der er åbnet i [OTP Bank] for nærværende lån. Debitor opfylder betalingsforpligtelserne senest den dag lånet forfalder efter salgskursen for den fastsatte valuta, som offentliggøres i overensstemmelse med bestemmelserne i de interne forskrifter, og sikrer sig, at modværdien i ungarske forint står på ovennævnte konto senest på forfaldsdatoen. Kreditor omregner betalingsforpligtelserne i udenlandsk valuta til ungarske forint efter den kurs, der er anført i nærværende punkt, på forfaldsdagen, og debiterer »kreditkontoen« dette beløb i ungarske forint.«

19 Punkt 10 i den omhandlede låneaftale med overskriften »Erklæring om oplysning om risikoen« har følgende ordlyd:

»Debitor erklærer for så vidt angår risiciene ved lånet, at han er bekendt med og forstår de nærmere detaljer vedrørende dette punkt, som långiver har tilvejebragt, samt at han er bevidst om risikoen ved at optage et lån i fremmed valuta, som han bærer på egen hånd. For så vidt angår kursrisikoen er han navnlig opmærksom på, at ændringer i løbet af aftalens gyldighedsperiode i vekselkursen for ungarske forint over for kursen for schweiziske franc, som ikke er gunstige (dvs. såfremt den ungarske forint devaluerer i forhold til den gældende vekselkurs på tidspunktet for indgåelsen af aftalen), kan medføre en betragtelig stigning i modværdien af afdragene, som er fastlagt i fremmed valuta og skal betales i forint. Idet debitor undertegner nærværende aftale, bekræfter han, at han er bekendt med, at de økonomiske konsekvenser af denne risiko påhviler ham i deres helhed. Han erklærer desuden, at han nøje har vurderet de mulige virkninger af kursrisikoen, og at han accepterer den nævnte risiko i forhold til sin solvens og sin økonomiske situation, samt at han ikke kan fremsætte krav mod banken som følge af kursrisikoen.«

20 Den 16. maj 2013 anlagde låntagerne sag ved Fővárosi Törvényszék (retten i første instans i Budapest, Ungarn) med påstand om ophævelse af den omhandlede lånekontrakt, bl.a. med den begrundelse, at de ikke havde kunnet vurdere kursrisikoen, fordi det omhandlede kontraktvilkår ikke var blevet affattet klart og forståeligt.

21 Den 22. juli 2013 hævede OPT Bank for øvrigt den nævnte aftale på grund af låntagernes manglende betaling.

22 Ifølge OTP Bank havde dennes retsforgænger fuldt ud opfyldt sin oplysningspligt med hensyn til kursrisikoen i overensstemmelse med de forpligtelser, der er fastsat i § 203 i lov om kreditinstitutter.

23 Ved afgørelse af 11. marts 2016 tog Fővárosi Törvényszék (retten i første instans i Budapest) låntagernes påstand til følge. Denne ret anførte for det første, at indgåelsen af en lånekontrakt i en udenlandsk valuta på det pågældende tidspunkt var mere fordelagtig og mindre omkostningskrævende end indgåelsen af en aftale i ungarske forint. For det andet burde OPT Bank – henset til den latente krisesituation – have vidst, at anvendelsen af schweiziske franc som tilflugtsvaluta medførte betydelige risici, og at denne bank på trods af dette ikke havde advaret låntagerne. Aftalevilkåret vedrørende kursrisikoen var desuden ikke affattet klart og forståeligt. Denne ret besluttede at omregne låntagernes restgæld til ungarske forint, som hvis den omhandlede låneaftale var blevet indgået i denne valuta.

24 OTB Bank appellerede denne afgørelse til den forelæggende ret, Fővárosi Ítélőtábla (den regionale appeldomstol i Budapest, Ungarn), idet banken anførte, at retten i første instans ikke havde taget hensyn til de ungarske bestemmelser, der var trådt i kraft efter låntagernes sagsanlæg, navnlig bestemmelserne i lov DH 2, og de proceduremæssige krav, som de omfatter, og som forbrugeren skal opfylde som sagsøger i en sag vedrørende en låneaftale i udenlandsk valuta.

25 Låntagerne nedlagde derimod påstand om, at afgørelsen fra Fővárosi Törvényszék (retten i første instans i Budapest) blev stadfæstet. Ifølge sagsøgerne kvalificerer § 3, stk. 1, og § 4, stk. 1, i lov DH 1, i princippet ethvert vilkår, der fastsætter enten en forskel i vekselkursen eller en ret til ensidig ændring, som urimeligt, mens de andre kontraktvilkår, navnlig dem, der vedrører oplysningen om de risici, der er knyttet til vekselkursen, ikke henhører under disse bestemmelser og skal bedømmes i hvert enkelt tilfælde.

26 Den forelæggende ret har anført, at lov DH 1 blev vedtaget som følge af dels afgørelse nr. 2/2014 PJE fra Kúria (øverste domstol, Ungarn) (*Magyar Közlöny* 2014/91, s. 10975), truffet med henblik på en ensartet anvendelse af civilretlige bestemmelser, dels dom af 30. april 2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282). Denne lovs § 3, stk. 1, bestemmer, at vilkår i låneaftaler indgået med forbrugere vedrørende forskellen i vekselkursen, der ikke er blevet aftalt individuelt, er ugyldige. Den nævnte lov fastsætter, at et sådant vilkår erstattes med tilbagevirkende kraft af en bestemmelse om anvendelse af den officielle vekselkurs for den pågældende valuta, beregnet af Ungarns Nationalbank.

27 Det fremgår i øvrigt af forelæggelsesafgørelsen, at Kúria (øverste domstol, Ungarn) i den afgørelse, der er nævnt i ovenstående præmis, fastslog, at »et vilkår i en låneaftale optaget i fremmed valuta indgået med en forbruger, hvorefter kursrisikoen i sin helhed påhviler forbrugeren – som modydelse for en mere favorabel rente – er et kontraktvilkår, som vedrører kontraktens hovedydelse, hvis urimelige karakter som hovedregel ikke kan undersøges. Dette vilkår kan kun vurderes og erklæres urimeligt, hvis dets indhold hverken var klart eller forståeligt for en gennemsnitsforbruger, der er almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet, på tidspunktet for indgåelsen af aftalen og i betragtning af aftalens affattelse og de fra kreditinstituttet modtagne oplysninger. Et kontraktvilkår vedrørende kursrisiko er urimeligt, og aftalen er dermed helt eller delvist ugyldig, når forbrugeren på grund af den utilstrækkelige karakter af oplysningerne, eller fordi disse oplysninger er modtaget for sent, har grund til at tro, at kursrisikoen ikke er reel, eller at den kun påhviler ham i begrænset omfang«.

28 Den ungarske lovgiver pålagde efterfølgende, idet den vedtog lov DH 2, kreditinstitutterne ved en opgørelse at berigtige de beløb, som uretmæssigt var blevet opkrævet på grundlag af urimelige kontraktvilkår jf. §§ 3 og 4 i lov DH 1. Hvad angår lov DH 3 fastsatte denne lov, at de pågældende lån i sidste ende ville blive omregnet til ungarske forint, efter den valutakurs, der er fastsat i denne lovs § 10, for at undgå kursrisici i fremtiden.

29 Den forelæggende ret har anført, at den ungarske lovgiver ved vedtagelsen af love som lov DH 1 og lov DH 3 har forsøgt at afhjælpe problemet hidrørende fra indgåelsen af et meget stort antal låneaftaler i udenlandsk valuta, bl.a. ved at ophæve forskellen i vekselkursen og ved at pålægge anvendelsen af den vekselkurs, som Ungarns Nationalbank havde fastsat. Denne ret har dog anført, at selv om denne kurs er mere fordelagtig for forbrugeren end den, der er fastsat ved låneaftalen, forholder det sig ikke desto

mindre således, at risikoen for valutakursudsving for udenlandsk valuta i forhold til den valuta, som tilbagebetalingen skal foretages i, i tilfælde af en stigning for denne valuta eller en depreciering af den nationale valuta stadig bæres af låntageren.

30 For det første kunne en sådan erstatning af kontraktvilkår med bestemmelser fastsat ved den nationale lovgivning ifølge den forelæggende ret imidlertid have til følge, at disse vilkår ikke længere henhører under direktiv 93/13, idet de ikke er »kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling«, som omhandlet i dette direktiv. For det andet forholder det sig således, at selv om disse vilkår skulle kvalificeres som »kontraktvilkår« som omhandlet i det nævnte direktiv, kunne vilkåret om kursrisikoen henhøre under den udelukkelse, der er fastsat i dette direktivs artikel 1, stk. 2, eftersom det kunne udgøre et kontraktvilkår, der »afspejler love eller bindende administrative bestemmelser« som omhandlet i denne bestemmelse, og således ikke ville være underlagt bestemmelserne i direktiv 93/13.

31 For det tilfælde, at den udelukkelse, der er fastsat i artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 ikke finder anvendelse i den foreliggende sag, har den forelæggende ret anført, at det tilkommer den at bedømme, om vilkåret vedrørende kursrisikoen er affattet klart og forståeligt, i det omfang låntagerne kun har modtaget generelle oplysninger for så vidt angår kursrisikoen.

32 I denne sammenhæng er den forelæggende ret i tvivl om, hvorvidt det, når den skal foretage undersøgelsen af dette vilkår, vil være tilladt for den også at tage hensyn til andre eventuelt urimelige kontraktvilkår, såsom dem, der fremgår af aftalen på tidspunktet for dens indgåelse, selv hvis disse på en senere dato er blevet ophævet og i givet fald erstattet i medfør af bestemmelser i national lovgivning.

33 Hvad endelig angår den nationale rets ex officio prøvelse af urimelige vilkår har den forelæggende ret anført, at Kúria (øverste domstol, Ungarn) har fortolket Domstolens praksis, idet den således ligesom sidstnævnte har taget hensyn til overholdelsen af forhandlingsprincippet, hvorefter sagen behandles på grundlag af parternes fremlæggelse af de faktiske omstændigheder og de nedlagte påstande, idet der tages udgangspunkt i kravet. Den forelæggende ret er således i tvivl om, hvorvidt den har mulighed for eller en forpligtelse til at vurdere den eventuelt urimelige karakter af vilkår, der ikke er blevet gjort gældende af forbrugeren til støtte for dennes krav i dennes egenskab af sagsøger.

34 Under disse omstændigheder har Fővárosi Ítélőtábla (den regionale appeldomstol i Budapest, Ungarn) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal et kontraktvilkår, hvorefter kursrisikoen påhviler forbrugeren, og der – som følge af fjernelsen af et urimeligt kontraktvilkår, som fastsatte en forskel mellem sælgerkurs og køberkurs samt forpligtelsen til at bære den deraf følgende kursrisiko – er blevet indføjet i [en aftale] ex tunc som følge af lovgivers indgriben, [som] udspringer af retssager om ugyldighed, der har påvirket et stort antal aftaler, anses for at være et [»]vilkår, som ikke har været genstand for individuel forhandling[«] som omhandlet i […] artikel 3, stk. 1, [i direktiv 93/13], og som derfor er omfattet af direktivets anvendelsesområde?

2) Hvis det kontraktvilkår, hvorefter kursrisikoen påhviler forbrugeren, er omfattet af […] anvendelsesområde[t for direktiv 93/13], skal [udelukkelsen] i direktivets artikel 1, stk. 2, da fortolkes således, at den også gør sig gældende for et kontraktvilkår, som [afspejler bindende bestemmelser i national ret] som omhandlet i præmis 26 i [dom af 21. marts 2013, RWE Vertrieb […] (C-92/11, EU:C:2013:180)], som er blevet vedtaget eller er trådt i kraft efter aftalens indgåelse? Skal anvendelsesområdet for nævnte [udelukkelse] ligeledes omfatte et kontraktvilkår, som er blevet indføjet i aftalen ex tunc efter aftalens indgåelse som følge af en [bindende lovbestemmelse], der afhjælper den ugyldighed, som udspringer af den urimelige karakter af et kontraktvilkår, der forhindrer, at aftalen opfyldes?

3) Såfremt der i overensstemmelse med svarene på de foregående spørgsmål kan foretages en undersøgelse af den urimelige karakter af det kontraktvilkår, hvorefter kursrisikoen påhviler forbrugeren, skal kravet om en klar og forståelig affattelse, som [der henvises til i] […] artikel 4, stk. 2, [i direktiv 93/13][…], da fortolkes således, at dette krav også er opfyldt, når den lovbestemte og nødvendigvis generelt affattede oplysningspligt er opfyldt på de vilkår, der er beskrevet under de faktiske omstændigheder, eller skal der ligeledes fremlægges oplysninger om risikoen for forbrugeren, som [kredit]instituttet er bekendt med, eller som det kan have adgang til på tidspunktet for aftalens indgåelse?

4) Er den omstændighed, at kontraktvilkårene vedrørende muligheden for ensidig ændring og forskellen mellem sælgerkurs og køberkurs – som flere år senere viste sig at være urimelige – på tidspunktet for aftalens indgåelse indgik i aftalen sammen med vilkåret vedrørende placering af kursrisikoen, relevant for så vidt angår kravet om klarhed og gennemsigtighed og det i stk. 1, litra i), i bilaget til [direktiv 93/13 fastsatte] […], således at forbrugeren, som kumulativ virkning af disse vilkår, reelt på ingen måde kunne forudse, hvordan hverken betalingsforpligtelserne eller ordningen for ændring af disse forpligtelser ville ændre sig efterfølgende? Eller skal der ikke tages højde for kontraktvilkår, som efterfølgende er blevet erklæret urimelige i forbindelse med undersøgelsen af den urimelige karakter af det vilkår, der fastlægger kursrisikoen?

5) Hvis den nationale ret erklærer, at det kontraktvilkår, hvorefter kursrisikoen påhviler forbrugeren, er urimeligt, er den da forpligtet til [ex officio] – i forbindelse med fastlæggelsen af retsvirkningerne i overensstemmelse med national lovgivning – også at tage højde for den urimelige karakter af de øvrige kontraktvilkår, som ikke er blevet påberåbt [af] sagsøgerne i deres søgsmål, idet den respekterer parternes ret til at fremsætte bemærkninger i [en kontradiktorisk procedure]? Finder officialmaksimen som omhandlet i Domstolens praksis ligeledes anvendelse, hvis sagsøgeren er en forbruger, eller udelukker [forhandlingsmaksimen], i betragtning af den rolle, som den spiller i sagen som helhed, og sagens nærmere omstændigheder, i givet fald, at der foretages en undersøgelse [ex officio]?«

De præjudicielle spørgsmål

Om spørgsmålenes formalitet

35 OPT Bank har gjort gældende, at det første til det fjerde spørgsmål ikke kan antages til realitetsbehandling, i det væsentlige med den begrundelse, at de er hypotetiske, og at den fortolkning, der ønskes af EU-retten, ikke har nogen forbindelse med tvisten i hovedsagens realitet eller genstand. Ifølge OTP Bank har den forelæggende ret delvist taget udgangspunkt i den fejlagtige antagelse, at lov DH 1 og lov DH 3 havde til virkning at pålægge forbrugerne den kursrisiko, som hænger sammen med låneaftalerne, der er indgået i udenlandsk valuta. De nævnte love og afgørelserne fra Kúria (øverste domstol, Ungarn), navnlig afgørelse nr. 2/2014 PJE, havde ikke til virkning at fastsætte ændringen ex tunc for vilkår vedrørende kursrisikoen, som allerede stod i de eksisterende kontrakter. Kúria (øverste domstol, Ungarn) har således udtalt, at det i henhold til artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 påhviler den nationale ret at vurdere, om ordlyden af hvert vilkår, der er underlagt denne rets vurdering, er klar og forståelig. Bestemmelserne i lov DH 1 og lov DH 3 ændrede ikke indholdet af denne afgørelse fra Kúria (øverste domstol, Ungarn).

36 Hvad angår det femte spørgsmål har OTP Bank gjort gældende, at Domstolen allerede har fastslået, at den nationale ret i medfør af artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 er forpligtet til ex officio at undersøge, om et kontraktvilkår er urimeligt. Idet parterne er enige om dette, er der ingen forbindelse med realiteten i hovedsagen.

37 Det skal først bemærkes, at der i overensstemmelse med Domstolens faste praksis er en formodning for, at de spørgsmål om EU-rettens fortolkning, som den nationale ret har forelagt på baggrund af de retlige og faktiske omstændigheder, som den har ansvaret for at fastlægge – og hvis rigtighed det ikke tilkommer Domstolen at efterprøve – er relevante. Domstolen kan kun afvise en anmodning fra en national ret, hvis det klart fremgår, at den ønskede fortolkning af EU-retten savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, såfremt problemet er af hypotetisk karakter, eller såfremt Domstolen ikke råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige for, at den kan give en hensigtsmæssig besvarelse af de forelagte spørgsmål (jf. i denne retning dom af 17.4.2018, Krüsemann m.fl., C-195/17, C-197/17 – C-203/17, C-226/17, C-228/17, C-254/17, C-274/17, C-275/17, C-278/17 – C-286/17 og C-290/17 – C-292/17, EU:C:2018:258, præmis 24 og den deri nævnte retspraksis).

38 Hvad angår det af OTP Bank anførte om, at lov DH 1 og lov DH 3 ikke ændrer forbrugerens situation for så vidt angår kursrisikoen, og at spørgsmålene derfor er hypotetiske, skal det bemærkes, at den forelæggende ret i det væsentlige har anført, at vedtagelsen af disse love i det mindste har en vis virkning på denne risiko.

39 Det fremgår ganske vist af de oplysninger, der er indgivet til Domstolen, herunder af selve forelæggelsesafgørelsen, at eksistensen af en sådan risiko følger af selve kontraktens art, som i det foreliggende tilfælde finder sit særlige udtryk i punkt 4.7.1. i den omhandlede låneaftale, hvorefter debitor opfylder de betalingsforpligtelser, der påhviler denne, i lånets valuta ved overførsel af modværdien i ungarske forint beregnet efter salgskursen for den fastsatte valuta på forfaldsdatoen.

40 Ifølge den forelæggende ret har § 3, stk. 2, i lov DH 1, hvorefter vilkåret om forskellen i vekselkursen, der er ugyldigt, erstattes af en bestemmelse, der pålægger anvendelsen af den vekselkurs, som Ungarns Nationalbank officielt har fastsat for den tilsvarende valuta, og § 10 i lov DH 3, hvorefter låneaftaler optaget i udenlandsk valuta omregnes til aftaler i ungarske forint, idet vekselkursen på tidspunktet for denne omregning er fastsat på grundlag af et gennemsnit, i praksis stadig til virkning, at kursrisikoen fortsat påhviler forbrugeren.

41 Den formodning for spørgsmålets relevans, der er anført i nærværende doms præmis 37, kan imidlertid ikke tilbagevises alene på grund af den omstændighed, at en af parterne i hovedsagen har anfægtet den forelæggende rets fortolkning af bestemmelser i national lovgivning, og af denne grund relevansen af de præjudicielle spørgsmål for løsningen af tvisten i hovedsagen. Det er nemlig alene den forelæggende ret, der har kompetence til at fastslå og vurdere de faktiske omstændigheder i tvisten i hovedsagen samt til at fortolke og anvende den nationale lovgivning (dom af 8.6.2016, Hünnebeck, C-479/14, EU:C:2016:412, præmis 36 og den deri nævnte retspraksis).

42 Hvad angår det femte spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om Domstolens praksis vedrørende den nationale rets forpligtelse til under visse omstændigheder ex officio at anføre anbringender, som parterne ikke har fremført for denne, også finder anvendelse i en sag som den i hovedsagen omhandlede, hvor forbrugeren ikke er den sagsøgte, men sagsøgeren.

43 I denne henseende er det tilstrækkeligt at bemærke, at selv om det pågældende retsspørgsmål er afgjort i Domstolens tidligere praksis, står det de nationale retter helt frit at forelægge en sag for Domstolen, hvis de finder det påkrævet, uden at den omstændighed, at de bestemmelser, som ønskes fortolket, allerede er fortolket af Domstolen, bevirker, at Domstolen ikke på ny kan træffe afgørelse om disse spørgsmål (dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 21 og den deri nævnte retspraksis).

44 I det foreliggende tilfælde fremgår det hverken klart, at den ønskede fortolkning af EU-retten savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, eller at problemet er af hypotetisk karakter, eller at Domstolen ikke råder over de faktiske og retlige oplysninger, som er nødvendige for, at den kan give en hensigtsmæssig besvarelse af de forelagte spørgsmål.

45 De præjudicielle spørgsmål kan følgelig antages til realitetsbehandling.

Det første spørgsmål

46 Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om begrebet »vilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling«, som fremgår af artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13, skal fortolkes således, at det bl.a. omfatter et kontraktvilkår, der er blevet ændret ved en bindende national lovbestemmelse, såsom § 3, stk. 2, i lov DH 1, sammenholdt med § 10 i lov DH 3, som er vedtaget efter indgåelsen af en låneaftale med en forbruger, med henblik på at afhjælpe et ugyldigt vilkår, der er indeholdt i den nævnte aftale, ved at pålægge anvendelsen af en vekselkurs, der er fastsat af nationalbanken, for beregningen af det udestående lånebeløb.

47 I henhold til det nævnte direktivs artikel 3, stk. 2, anses et kontraktvilkår altid for ikke at have været genstand for individuel forhandling, når det er blevet udarbejdet på forhånd, og forbrugeren derved ikke har haft nogen indflydelse på indholdet.

48 I det foreliggende tilfælde er det klart, at parterne i aftalen ikke har forhandlet de i hovedsagen omhandlede vilkår individuelt, da disse er blevet fastsat af den nationale lovgiver.

49 Det første spørgsmål skal derfor besvares med, at begrebet »vilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling«, som fremgår af artikel 3, stk. 1, i direktiv 93/13, skal fortolkes således, at det omfatter bl.a. et kontraktvilkår, der er blevet ændret ved en bindende national lovbestemmelse, som er vedtaget efter indgåelsen af en aftale med en forbruger, med henblik på at afhjælpe et ugyldigt vilkår, der er indeholdt i den nævnte aftale.

Det andet spørgsmål

50 Indledningsvis bemærkes, således som det allerede er blevet bemærket i nærværende doms præmis 39, og således som det fremgår af de sagsakter, der er blevet indgivet til Domstolen, at eksistensen af en kursrisiko i det foreliggende tilfælde følger af selve arten af den omhandlede låneaftale, og navnlig af dennes punkt 4.7.1. Som den forelæggende ret har anført, følger opretholdelsen af denne kursrisiko imidlertid ligeledes i det mindste delvist af anvendelsen af § 3, stk. 2, i lov DH 1, sammenholdt med § 10 i lov DH 3, idet disse nationale lovbestemmelser medfører en ændring af de gældende kontrakter, der består i en erstatning af den valutakurs, hvori låneaftalen er blevet optaget, med en af Ungarns Nationalbank fastsat officiel vekselkurs.

51 Det skal således lægges til grund, at den forelæggende ret med det andet spørgsmål nærmere bestemt ønsker oplyst, om artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at anvendelsesområdet for dette direktiv omfatter vilkår, som er blevet ændret ved bindende nationale lovbestemmelser, der er blevet vedtaget efter indgåelsen af en låneaftale indgået med en forbruger, og som tilsigter at afhjælpe et ugyldigt vilkår deri, idet den pålægger en vekselkurs, der officielt er fastsat af nationalbanken, for beregningen af det udestående lånebeløb, idet kursrisikoen opretholdes for forbrugeren i tilfælde af en depreciering af den nationale valuta i forhold til den udenlandske valuta, som lånet er blevet optaget i.

52 Det bemærkes, at artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13, der omfatter vilkår, som afspejler love eller bindende administrative bestemmelser, indfører en udelukkelse fra dette direktivs anvendelsesområde. Domstolen har allerede fastslået, at denne udelukkelse kræver, at to betingelser er opfyldt. For det første skal kontraktvilkåret afspejle en lov eller en administrativ bestemmelse, og for det andet skal denne bestemmelse være bindende (jf. i denne retning dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 27 og 28 og den deri nævnte retspraksis).

53 Denne udelukkelse fra anvendelsen af ordningen i direktiv 93/13 er begrundet i den omstændighed, at det i princippet med føje må lægges til grund, at den nationale lovgiver har foretaget en afbalanceret afvejning af alle kontrahenternes rettigheder og forpligtelser (jf. i denne retning dom af 21.3.2013, RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, præmis 28).

54 Domstolen har imidlertid også udtalt, at en national ret skal tage hensyn til den omstændighed, at den ved samme direktivs artikel 1, stk. 2, indførte undtagelse, navnlig under hensyn til dette direktivs formål, dvs. beskyttelse af forbrugerne mod urimelige vilkår i kontrakter, der er indgået mellem forbrugere og erhvervsdrivende, skal fortolkes indskrænkende (jf. i denne retning dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 31 og den deri nævnte retspraksis).

55 Hvad navnlig angår det nævnte formål og den almindelige opbygning af direktiv 93/13 bemærkes, at på grund af arten og betydningen af den offentlige interesse, som den beskyttelse, der er sikret forbrugerne, hviler på, pålægger dette direktiv medlemsstaterne dels i medfør af dets artikel 6, stk. 1, at det skal fastsættes, »at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, […] ikke binder forbrugeren«, dels, som det fremgår af direktivets artikel 7, stk. 1, at der skal fastsættes egnede og effektive midler »til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør« (jf. i denne retning dom af 21.4.2016, Radlinger og Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, præmis 98 og den deri nævnte retspraksis).

56 Hvad nærmere bestemt angår artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 har Domstolen allerede udtalt, at selv om denne bestemmelse kræver, at medlemsstaterne skal fastsætte, at urimelige kontraktvilkår ikke binder forbrugeren »i henhold til deres nationale lovgivning«, forholder det sig ikke desto mindre således, at affattelsen i national lovgivning af den beskyttelse, som direktiv 93/13 garanterer forbrugerne, ikke må ændre beskyttelsens udstrækning og dermed indholdet af denne beskyttelse (jf. i denne retning dom af 21.12.2016, Gutiérrez Naranjo m.fl., C-154/15, C-307/15 og C-308/15, EU:C:2016:980, præmis 64 og 65).

57 I det foreliggende tilfælde er det ubestridt, at § 3 i lov DH 1 og § 10 i lov DH 3 blev vedtaget efter indgåelsen af låneaftaler i udenlandsk valuta, idet den nationale lovgiver fandt, at vilkåret om forskellen i vekselkursen, som sådanne aftaler generelt indeholdt, var urimeligt, og i denne sammenhæng bestemte at erstatte den vekselkurs, der var fastsat i henhold til disse kontraktvilkår, med en vekselkurs fastsat af Ungarns Nationalbank.

58 Det fremgår af de oplysninger, som Domstolen er i besiddelse af, at disse love blev vedtaget i en særlig sammenhæng, idet de er støttet på afgørelsen fra Kúria (øverste domstol, Ungarn) nr. 2/2014, der blev truffet med henblik på ensretning af lovgivningen, og hvorved denne ret traf afgørelse om den urimelige karakter af eller formodningen for den urimelige karakter af vilkår om forskellen i vekselkursen og om retten til ensidig ændring, der var indeholdt i kreditaftaler indgået i eller lån optaget i udenlandsk valuta og indgået med forbrugere.

59 Det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, at både den nævnte afgørelse fra Kúria (øverste domstol) og lov DH 1 er støttet på dom af 30. april 2014, Kásler og Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282).

60 Domstolen fastslog i denne doms præmis 82, at det under visse omstændigheder er i overensstemmelse med formålet med artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 at erstatte et urimeligt kontraktvilkår med en national udfyldende bestemmelse, da bestemmelsen, som det fremgår af fast retspraksis, har til formål at erstatte den formelle balance, som kontrakten indfører mellem medkontrahenternes rettigheder og forpligtelser, med en reel balance, der skal genindføre ligheden mellem parterne, og ikke at annullere samtlige aftaler, der indeholder urimelige vilkår.

61 Hvis det ikke var tilladt for den nationale ret at erstatte et urimeligt vilkår, uden hvilket den pågældende aftale ikke kunne opretholdes, med en national udfyldende bestemmelse, ville denne ret være nødsaget til at ophæve aftalen i dens helhed. Dette kunne have særligt skadelige virkninger for forbrugeren, idet en sådan ophævelse i princippet bevirker, at det skyldige lånebeløb straks forfalder til betaling og dette med et beløb, der rækker ud over forbrugerens økonomiske formåen, og dermed straffes forbrugeren snarere end långiver, som følgelig ikke vil blive afskrækket fra at indføre sådanne vilkår i de aftaler, som den pågældende udbyder (jf. i denne retning dom af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 83 og 84).

62 Hvad angår hovedsagen fremgår det imidlertid af de oplysninger, som Domstolen er i besiddelse af, at den nationale lovgiver ved i medfør af § 3, stk. 2, i lov DH 1 og § 10 i lov DH 3 at erstatte vilkåret om forskellen i vekselkursen med et vilkår om, at den på forfaldsdagen gældende vekselkurs fastsat af Ungarns Nationalbank finder anvendelse mellem aftaleparterne, har villet fastlægge visse betingelser vedrørende de forpligtelser, der er indeholdt i denne type låneaftaler.

63 I denne henseende har Domstolen allerede fastslået, at artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at dette direktiv ikke finder anvendelse på de betingelser, som indgår i en kontrakt mellem en erhvervsdrivende og en forbruger, og som er fastlagt ved en national ordning (jf. i denne retning kendelse af 7.12.2017, Woonhaven Antwerpen, C-446/17, ikke trykt i Sml., EU:C:2017:954, præmis 31).

64 Det følger heraf, at kontraktvilkår, såsom de i nærværende doms præmis 62 omhandlede, der afspejler bindende lovbestemmelser, ikke kan være omfattet af anvendelsesområdet for direktiv 93/13.

65 En sådan betragtning betyder imidlertid ikke, at et andet aftalevilkår, såsom vilkåret vedrørende kursrisikoen, i sin helhed også er udelukket fra dette direktivs anvendelsesområde og således ikke kan undersøges i forhold til dette.

66 Som det blev anført i nærværende doms præmis 54, skal artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 fortolkes indskrænkende. Det forhold, at visse vilkår, der afspejler lovbestemmelser, ikke er omfattet af dette direktivs anvendelsesområde, medfører således ikke, at gyldigheden af andre vilkår, der fremgår af samme aftale, og som ikke er omfattet af lovbestemmelser, ikke kan bedømmes af den nationale ret i forhold til det nævnte direktiv.

67 I det foreliggende tilfælde fremgår det af de sagsakter, der er indgivet til Domstolen, at de ændringer, der følger af § 3, stk. 2, i lov DH 1 og af § 10 i lov DH 3, ikke har haft til hensigt at fastlægge hele spørgsmålet om kursrisikoen for så vidt angår den periode, der ligger mellem tidspunktet for indgåelsen af den omhandlede låneaftale og dennes omregning til ungarske forint i medfør af lov DH 3.

68 For så vidt angår de kontraktvilkår, der omhandler spørgsmålet om kursrisikoen, og som ikke er omfattet af disse lovændringer, fremgår det af Domstolens praksis, at sådanne vilkår henhører under artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13, der kun udelukkes fra vurderingen af, om de er urimelige, for så vidt som den kompetente nationale retsinstans efter en bedømmelse i hvert enkelt tilfælde når frem til, at den erhvervsdrivende har affattet dem på en klar og forståelig måde (dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 43).

69 Det forhold, at betingelserne om forskellen i vekselkursen således er udelukket fra anvendelsesområdet for direktiv 93/13 i medfør af dette direktivs artikel 1, stk. 2, forhindrer i øvrigt ikke, at de krav, der følger af dette direktivs artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, og af Domstolens praksis, således som der bl.a. er redegjort for denne i præmis 32-34 i dom af 31. maj 2018, Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367), stadig finder anvendelse på alle de andre områder, der er omfattet af dette direktiv, og bl.a. på de processuelle regler, der gør det muligt at sikre overholdelsen af de rettigheder, som det nævnte direktiv medfører for borgerne.

70 Henset til det ovenstående skal det andet spørgsmål besvares med, at artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at anvendelsesområdet for dette direktiv ikke omfatter vilkår, som afspejler bindende nationale lovbestemmelser, der er blevet indsat efter indgåelsen af en låneaftale indgået med en forbruger, og som tilsigter at afhjælpe et ugyldigt vilkår deri, idet den pålægger en vekselkurs fastsat af nationalbanken. Et vilkår vedrørende kursrisikoen som det i hovedsagen omhandlede er dog ikke udelukket fra det nævnte anvendelsesområde i medfør af denne bestemmelse.

Det tredje spørgsmål

71 Med det tredje spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at kravet om, at kontraktvilkår skal være affattet klart og forståeligt, indebærer, at kreditinstituttet giver detaljerede oplysninger om kursrisikoen, blandt hvilke indgår en risikoanalyse med hensyn til de økonomiske konsekvenser, der kunne følge af en depreciering af den nationale valuta i forhold til den udenlandske valuta, som lånet er blevet optaget i.

72 I denne henseende bemærkes, at selv om det påhviler den forelæggende ret at udtale sig om, hvorledes vilkår skal kvalificeres i lyset af de faktiske omstændigheder i det konkrete tilfælde, er Domstolen ikke desto mindre i henhold til bestemmelserne i direktiv 93/13, nærmere bestemt artikel 4, stk. 2, kompetent til at fastlægge de kriterier, som den nationale retsinstans kan eller skal anvende ved undersøgelsen af kontraktvilkår i lyset af disse bestemmelser (dom af 23.4.2015, Van Hove, C-96/14, EU:C:2015:262, præmis 28 og den deri nævnte retspraksis).

73 I denne henseende bemærkes, at det i forbindelse med låneaftaler optaget i udenlandsk valuta fremgår af Domstolens praksis, at artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at kravet om, at et kontraktvilkår skal være affattet klart og forståeligt, ikke kan reduceres til et spørgsmål om, at det skal være affattet forståeligt rent formelt og i sproglig henseende (jf. i denne retning dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 44 og den deri nævnte retspraksis).

74 For så vidt angår lån i udenlandsk valuta som det i hovedsagen omhandlede skal det fremhæves, således som det er blevet anført af Det Europæiske Udvalg for Systemiske Risici i dettes henstilling ESRB/2011/1 af 21. september 2011 om långivning i udenlandsk valuta (EUT 2011, C 342, s. 1), at de finansielle institutioner skal give låntagerne tilstrækkelige oplysninger til, at de gør det muligt for låntagerne at træffe velunderbyggede og forsigtige beslutninger, idet de mindst skal omfatte oplysninger om, hvordan ydelsen vil blive påvirket af en kraftig depreciering af det lovlige betalingsmiddel i den medlemsstat, hvor låntager er hjemmehørende, og af en stigning i den udenlandske rente (Henstilling A – Låntagernes risikobevidsthed, punkt 1) (dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 49).

75 Låntageren skal nærmere bestemt for det første oplyses klart om den omstændighed, at denne ved at underskrive en låneaftale, der er affattet i en udenlandsk valuta, udsætter sig for en valutarisiko, som eventuelt vil være økonomisk vanskelig for denne at påtage sig i tilfælde af en depreciering af den valuta, som låntagerens indtægter udbetales i, i forhold til den udenlandske valuta, som lånet blev ydet i. For det andet skal den erhvervsdrivende, i det foreliggende tilfælde banken, oplyse om de mulige udsving i vekselkursen og de risici, som optagelse af et lån i udenlandsk valuta medfører (jf. i denne retning dom af 20.9.2017, Andriciuc m.fl., C-186/16, EU:C:2017:703, præmis 50).

76 Som det præciseres i 20. betragtning til direktiv 93/13, skal forbrugeren endelig have en reel mulighed for at gøre sig bekendt med alle vilkårene. Oplysninger givet i rimelig tid inden indgåelsen af en aftale om kontraktvilkårene og konsekvenserne af den nævnte indgåelse er nemlig af afgørende betydning for en forbruger, således at denne kan tage stilling til, om han ønsker at indgå en aftale med en erhvervsdrivende og at være bundet af de vilkår, som denne erhvervsdrivende forinden har udarbejdet (jf. i denne retning dom af 30.4.2014, Kásler og Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, præmis 70 og den deri nævnte retspraksis).

77 I det foreliggende tilfælde påhviler det, henset til det ovenstående, retten at tage hensyn til bl.a. tilstedeværelsen af punkt 10 i den omhandlede låneaftale med overskriften »Erklæring om oplysning om risikoen«, hvis ordlyd er gengivet i nærværende doms præmis 19, sammenholdt med eventuelle yderligere oplysninger, der er givet inden indgåelsen af denne aftale. For så vidt angår sidstnævnte fremgår det af de oplysninger, der er blevet indgivet til Domstolen, at låntagerne bl.a. har modtaget et yderligere faktablad vedrørende kursrisikoen, der indeholder eksempler på konkrete beregninger af risikoen i tilfælde af den ungarske forints depreciering i forhold til den schweiziske franc, som det ikke desto mindre påhviler den forelæggende ret at efterprøve.

78 Henset til det ovenstående skal det tredje spørgsmål besvares med, at artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at kravet om, at et kontraktvilkår skal være affattet klart og forståeligt, forpligter de finansielle institutioner til at give låntagerne tilstrækkelige oplysninger til, at disse kan træffe velunderbyggede og forsigtige beslutninger. Med hensyn hertil indebærer dette krav, at et vilkår vedrørende kursrisikoen skal kunne forstås af forbrugeren både rent formelt og i sproglig henseende, men ligeledes med hensyn til dets konkrete rækkevidde, således at en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbruger er i stand til ikke blot at forstå muligheden for depreciering i den nationale valuta i forhold til den udenlandske valuta, som lånet er optaget i, men også til at vurdere de potentielt alvorlige økonomiske følger, som et sådant aftalevilkår kan have for dennes økonomiske forpligtelser.

Det fjerde spørgsmål

79 Med det fjerde spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 4 i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at den fastsætter, at kontraktvilkårs klare og forståelige karakter skal vurderes ved at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med aftalens indgåelse på tidspunktet for dens indgåelse og til alle de andre vilkår i kontrakten, selv om visse af disse vilkår er blevet erklæret eller formodes at være urimelige og er blevet ophævet på et senere tidspunkt af den nationale lovgiver.

80 Det følger af ordlyden af artikel 4, stk. 1, i direktiv 93/13, at der – med henblik på i en situation, hvor det pågældende vilkår vedrører definitionen af kontraktens hovedgenstand, at vurdere, om dette vilkår er affattet klart og forståeligt som omhandlet i dette direktivs artikel 4, stk. 2 – skal tages hensyn til bl.a. alle kontraktens vilkår, der indgik i denne på tidspunktet for dennes indgåelse, eftersom det er på dette tidspunkt, at forbrugeren afgør, om han ønsker at binde sig kontraktmæssigt til en erhvervsdrivende ved at tiltræde de betingelser, som denne har affattet på forhånd.

81 For så vidt angår tvisten i hovedsagen følger det heraf, at den senere ikrafttrædelse af lov DH 1, DH 2 og DH 3, for så vidt som disse bindende og ex tunc har ændret visse vilkår, der er indeholdt i den omhandlede låneaftale, ikke indgår blandt de omstændigheder, som det tilkommer den forelæggende ret at tage hensyn til i forbindelse med vurderingen af den gennemsigtige karakter af vilkåret vedrørende kursrisikoen.

82 Det følger heraf, at det påhviler den forelæggende ret at taget hensyn til alle omstændighederne i hovedsagen, således som de forelå på tidspunktet for indgåelsen af aftalen.

83 Det fjerde spørgsmål skal således besvares med, at artikel 4 i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at den fastsætter, at kontraktvilkårs klare og forståelige karakter skal vurderes ved at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med aftalens indgåelse på tidspunktet for dens indgåelse og til alle de andre vilkår i kontrakten, på trods af det forhold, at visse af disse vilkår er blevet erklæret eller formodes at være urimelige og derfor er blevet ophævet på et senere tidspunkt af den nationale lovgiver.

Det femte spørgsmål

84 Med det femte spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at det tilkommer den nationale ret ex officio i stedet for forbrugeren i dennes egenskab af sagsøger at rejse spørgsmålet om den eventuelt urimelige karakter af vilkårene i en kontrakt, som forbrugeren har indgået med en erhvervsdrivende.

85 Ifølge artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 fastsætter medlemsstaterne, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.

86 Desuden fremgår det af artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13, sammenholdt med 24. betragtning hertil, at medlemsstaterne skal sikre, at retsmyndighederne og de administrative organer råder over egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør. I denne forbindelse har Domstolen henvist til arten og betydningen af den offentlige interesse, som den beskyttelse, der er sikret forbrugerne, der befinder sig i en svagere stilling end den erhvervsdrivende, hviler på (dom af 31.5.2018, Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, præmis 33 og den deri nævnte retspraksis).

87 Henset til det ovenstående bemærkes, at de nationale retter, når de råder over de oplysninger vedrørende de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver, ex officio skal efterprøve, om et kontraktvilkår, der henhører under anvendelsesområdet for direktiv 93/13, er urimeligt, og derved afhjælpe den manglende ligevægt mellem forbrugeren og den erhvervsdrivende (jf. i denne retning dom af 26.1.2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, præmis 43 og den deri nævnte retspraksis).

88 Denne forpligtelse, som påhviler den nationale ret, er blevet anset for nødvendig af hensyn til en effektiv forbrugerbeskyttelse, bl.a. i forhold til den ikke ubetydelige risiko for, at forbrugeren ikke kender sine rettigheder eller møder vanskeligheder ved at udøve dem (jf. i denne retning dom af 17.5.2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, præmis 31 og den deri nævnte retspraksis).

89 I øvrigt har Domstolen fastslået, at i betragtning af karakteren og betydningen af den offentlige interesse, som den beskyttelse, direktiv 93/13 giver forbrugerne, hviler på, skal direktivets artikel 6 anses for ligeværdig med nationale regler, der inden for den interne retsorden har rang af ufravigelige retsgrundsætninger (jf. i denne retning dom af 17.5.2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen, C-147/16, EU:C:2018:320, præmis 35 og den deri nævnte retspraksis).

90 Det følger heraf, at den beskyttelse, der er tilsigtet med direktiv 93/13, kræver, at når den nationale ret råder over de oplysninger vedrørende de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver, skal denne ex officio, herunder i givet fald i stedet for forbrugeren i dennes egenskab af sagsøger, rejse spørgsmålet om eventuelt urimelige vilkår, der er indeholdt i en aftale indgået mellem en erhvervsdrivende og denne forbruger.

91 Det følger heraf, at det femte spørgsmål skal besvares med, at artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at det tilkommer den nationale ret ex officio i stedet for forbrugeren i dennes egenskab af sagsøger at rejse spørgsmålet om den eventuelt urimelige karakter af et kontraktvilkår, når denne råder over de oplysninger vedrørende de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver.

Sagsomkostninger

92 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Anden Afdeling) for ret:

1) **Begrebet »vilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling«, som fremgår af artikel 3, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler, skal fortolkes således, at det omfatter bl.a. et kontraktvilkår, der er blevet ændret ved en bindende national lovbestemmelse, som er vedtaget efter indgåelsen af en aftale med en forbruger med henblik på at afhjælpe et ugyldigt vilkår, der er indeholdt i den nævnte aftale.**

2) **Artikel 1, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at anvendelsesområdet for dette direktiv ikke omfatter vilkår, som afspejler bindende nationale lovbestemmelser, der er blevet indsat efter indgåelsen af en låneaftale indgået med en forbruger, og som tilsigter at afhjælpe et ugyldigt vilkår deri, idet den pålægger en vekselkurs fastsat af nationalbanken. Et vilkår vedrørende kursrisikoen som det i hovedsagen omhandlede er dog ikke udelukket fra det nævnte anvendelsesområde i medfør af denne bestemmelse.**

3) **Artikel 4, stk. 2, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at kravet om, at et kontraktvilkår skal være affattet klart og forståeligt, forpligter de finansielle institutioner til at give låntagerne tilstrækkelige oplysninger til, at disse kan træffe velunderbyggede og forsigtige beslutninger. Med hensyn hertil indebærer dette krav, at et vilkår vedrørende kursrisikoen skal kunne forstås af forbrugeren både rent formelt og i sproglig henseende, men ligeledes med hensyn til dets konkrete rækkevidde, således at en almindeligt oplyst, rimeligt opmærksom og velunderrettet gennemsnitsforbruger er i stand til ikke blot at forstå muligheden for depreciering i den nationale valuta i forhold til den udenlandske valuta, som lånet er optaget i, men også til at vurdere de potentielt alvorlige økonomiske følger, som et sådant aftalevilkår kan have for dennes økonomiske forpligtelser.**

4) **Artikel 4 i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at den fastsætter, at kontraktvilkårs klare og forståelige karakter skal vurderes ved at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med aftalens indgåelse på tidspunktet for dens indgåelse og til alle de andre vilkår i kontrakten, på trods af det forhold, at visse af disse vilkår er blevet erklæret eller formodes at være urimelige og derfor er blevet ophævet på et senere tidspunkt af den nationale lovgiver.**

5) **Artikel 6, stk. 1, og artikel 7, stk. 1, i direktiv 93/13 skal fortolkes således, at det tilkommer den nationale ret ex officio i stedet for forbrugeren i dennes egenskab af sagsøger at rejse spørgsmålet om den eventuelt urimelige karakter af et kontraktvilkår, når denne råder over de oplysninger vedrørende de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver.**

Underskrifter